

תלמודו של עגנון: על מקומם של חז"ל ביצירתו של עגנון

פרופ' חיים וייס

שיעור 1: עגנון הגאון: דימויו של עגנון כגאון טקסטואלי

דני דידרו, כתבים אסתטיים: מבחר (מוסד ביאליק, 2005), עמ' 150

לך לך ידידי אל אחת הסדנאות והתבונן באמן בשעת עבודתו. אם תראנו עורך בסימטריה גמורה את הגוונים ואת חצאי-הגוונים על הפלטה שלו, ואם מקץ רבע שעה של עבודה לא הופר הסדר הזה, תוכל להכריז בלי היסוס שאמן זה קר מזוג הוא וכי לעולם לא יוציא מתחת ידו ולו יצירה אחת שיש לה ערך. דומה הוא למלומד כבד מחשבה המבקש לצטט דבר מה והוא מטפס על סולמו, נוטל את הספר הדרוש לו, פותח אותו, ניגש אל שולחנו, מעתיק את השורה הנחוצה לו, מטפס שוב בסולם ומחזיר את הספר למקומו. לא כך עובד הגאון.

מתוך דברי ההקדמה של ר' חיים מוולוז'ין לפירושו של הגאון מווילנא על ספרא דצניעותא

כי שמעתי מפיו הק' שפעמים רבות השכימו לפתחו כמה מגידים מן השמים בשאלתם ובקשתם שרוצים למסור לו רזין דאורייתא בלא שום עמל. ולא הטה אזנו אליהם כלל... וענה ואמר איני רוצה שתהיה השגתי בתורתו ית"ש ע"ש שום אמצעי כלל וכלל. רק עיני נשואות לו ית"ש מה שרוצה לגלות לי וליתן חלקי בתורתו ית"ש בעמלי אשר עמלתי בכל כוחי... ולא הניח דבר קטן ודבר גדול: תלמוד בבלי וירושלמי ומכילתא וספרא וספרי ותוספתות וכל המדרשים, והזוה"ק והתיקונים ומעשה מרכבה וכל דבר קדשם של המקובלים הראשונים וכתבי האריז"ל... ונתן נפשו ממש על כל דבר ודקדוק מן התורה. וחזן לארבע אמותיו לא נסתכל מעודו. וגודל פרישותו מכל ענייני העולם היה להפליא, עד אשר לא שאל מעולם על שלום בניו ומעודו לא כתב להם שום מכתב פ"ש ולא קרא מכתבם.

הלל ברזל, שמואל יוסף עגנון: מבחר מאמרים על יצירתו (עם עובד, 1982), עמ' 114

על זיקתו המופלגת של עגנון למקורות מעידים כל אלה שהתבוננו מקרוב על בדרך עבודתו... ר' בנימין מספר על הזדקקות עגנון לספרים מרובים... אמונה ירון, בתו, מציינת כמשיחה לפי תומה כי לצורך כתיבתו של עמוד אחד הסתייע אביה לעיתים באלף מקורות. עגנון סיפר בנאומיו השונים מהם שרשי כתביו: כתבי הקודש, משנה, תלמוד, מדרשים, פירוש רש"י על התורה, הפוסקים, משוררנו הגדולים בימי הביניים, חכמי ימי הביניים...

דוד כנעני, ש"י עגנון בעל פה (הקיבוץ המאוחד, 1971), עמ' 63

אני נאלץ לעמוד קשה על כל שורה ואות. מתקנא אני ביוצרים שהכל בא להם בקלות ובייחוד באלה היוצרים מתוך טראנס. איזו עבודה קשה אני עובד. עבודת פרך.

דוד כנעני, ש"י עגנון בעל פה (הקיבוץ המאוחד, 1971), עמ' 68

ליקטתי את החומר מאלפי ספרים וכתבי יד. השולחן, הארונות, הרצפה כולם היו מכוסים ספרים, ואני חלתי על ארבע, באפס אונים גמור, מספר לספר.

ש"י עגנון, נאום קבלת פרס נובל, 1966, מתוך אתר The Nobel Prize

רבותי בשירה ובספרות מי הם? דבר זה שנוי במחלוקת. יש רואים בספרי השפעות של סופרים שאני בעניי אפילו את שמותיהם לא שמעתי ויש רואים בספרי השפעות של משוררים שאת שמותיהם שמעתי ואילו את דבריהם לא קראתי. דעתי אני מה היא? ממני קיבלתי יניקה? לאו כל אדם זוכר כל טיפת-חלב ששתה מה שמה של אותה פרה ששתה מחלבה. כדי שלא להוציאכם חלק אנסה לברר ממני קיבלתי מה שקיבלתי. ראשון לכולם כתבי הקודש, מהם למדתי לצרף אותיות. שניים להם משנה ותלמוד ומדרשים ופירוש רש"י על התורה. אחריהם הפוסקים ומשוררינו הקדושים וחכמי ימי הביניים ובראשם אדוננו הרמב"ם ז"ל. משהתחלתי לצרף אותיות לועזיות קראתי כל ספר שנודמן לידי בלשון גרמנית ובודאי קיבלתי מהם כפי שורש נשמתי. השפעה אחרת קיבלתי מכל איש ומכל אשה ומכל תינוק שנודמנו לי בדרכי הן יהודים הן אינם יהודים. שיחות הבריות, סיפורי מעשיהם נחקקו בלבי ומהם עלו על עטי. כיוצא בהם מראות הטבע... כדי לא לקפח שכר כל ברייה חייב אני להזכיר בהמות חיות ועופות שלמדתי מהם... מקצת מה שלמדתי מהם כתבתי על ספרי. אבל חוששני שלא למדתי כל צרכי.

דוד כנעני, ש"י עגנון בעל פה (הקיבוץ המאוחד, 1971), עמ' 68

אגב כיבוד בשליבוביץ נרכן אלי רש"י עגנון ו'לוחש' על אזני: "יודע אתה מניין בקי אני בכל אלה?
מסיפורי ש"י עגנון".

שיעור 2: שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו

בבלי, סוטה מט ע"א

א"ר אילעא בר יברכיה: שני ת"ח הדרינן בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה - אחד מת ואחד גולה, שנאמר: (דברים ד) "לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת", ואין דעת אלא תורה... אמר ר' יהודה בריה דר' חייא: כל ת"ח העוסק בתורה מתוך הדחק - תפלתו נשמעת... ר' אבהו אומר: משביעין אותו מזיו שכניה... ר' אחא בר חנינא אומר: אף אין הפרגוד ננעל בפניו...

בבלי, שבת סג ע"א

אמר רבי ירמיה אמר רבי אלעזר: שני תלמידי חכמים המחדינן זה לזה בהלכה - הקדוש ברוך הוא מצליח להם... ולא עוד אלא שעולין לגדולה. אמר רבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש: שני תלמידי חכמים הנוחין זה לזה בהלכה - הקדוש ברוך הוא מקשיב להן

בבלי, תענית י ע"ב

והאמר רבי אלעאי בר ברכיה: שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראויין לישורף

ש"י עגנון, שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו, בתוך: סמוך ונראה (שוקן, 1950), עמ' 10-11

עוד זאת יש לנו לספר, אותה שנה כשעלה חמיו הזקן של ר' שלמה לתורה כחתן בראשית נתנדב כך וכך ריינוש לבדק הבית, חוץ ממה שהתנדב עצים להסקה, שמנהג הוא בעירנו שחתן בראשית מתנדב עצים להסקת בית מדרשו. וכאן צריכים אנו לומר, שהנדבה בעתה היתה, שבית מדרשו צריך היה תיקון. וכדרך הגבירים יראי השם לא השהה את נדבתו. ואף הגבאי לא החזיק את כסף הקדשים בידו לעשות בו סחורה, אלא קרא מיד לאומן וקנה קורות ואבנים. אבל האומן לא נזדרז, כדרך האומנים שרצים כל ימיהם אחר עבודה, כיון שבאה עבודה לידיהם אינם פונים לעשותה, ומחזרים אחר עבודה אחרת, בינתיים באו ימות השלגים והקרירות הגדולות. וכשהקרירות באות על עירנו שובתים כל הבנאים. אותו חורף חורף קשה היה והרבה חלו מן הצנה. והגביר הזקן שזקן היה ואיסטגיס היה ומקומו בבית המדרש קבוע היה בתוך המגרעת שלפני החלון אחזתו צנה ונצטנן והיה מוטל חולה משבת חנוכה עד לפסח. היה הזקן יודע שלא חלה אלא משום שנתרשלו בבדק הבית, הוסיף לאומן על שכרו כדי שיזדרז במלאכתו ופקד עליו לסתום את המגרעת שלפני החלון, שהרוחות מנשבות שם ומביאות עמהן צנה. תיקנו את הבית וסתמו את המגרעת. כשסיפרו את הדבר בקלויז עמד למדן אחד ואמר, תמה אני אם רשאים לעשות כן, שהרי מיעטו את חלל קדושת המקום. נכנס ר' שלמה. אמר אותו למדן, נשמע דעתו

של רבי שלמה. קפץ משה פנחס ואמר, אסור לשנות חלל בית הכנסת ולמעטו אפילו כדי אצבע אחת, שיש בזה משום לא תעשון כן לה' אלקיכם. ביקש ר' שלמה לשתקו בנעימה ולומר לו, אף אני אמרתי כן, וכבר עשו את שצריכין לעשות. כיון שהביט על אותו בחור זקן שהוא מקפץ וצועק ומגבב ראיות על גבי ראיות ניענע לו בידו דרך ביטול ואמר לו בלשון של הלצה, א בחור מאכ"ט קידוש אוי"ף א גרוי"פ.

פתגם זה איני יודע מניין הוא, אבל מקובל היה בעירנו לקנטר בו את הבחורים שדחקו עצמם לעמוד במקום גדולים. משה פנחס, שעברו עליו למעלה משליש שנותיו של אדם ועדיין היה רווק מחמת שלא נזדמן לו שידוך, נרתע לאחוריו וחזר למקומו והיה יושב ומתלש בקמצי זקנו מתוך עגמת נפש. מכאן ואילך לא דיבר עם ר' שלמה, ואם שאל ר' שלמה בשלומו החזיר לו בשפה רפה. בראשונה לא הרגיש אדם בדבר. משהרגישו היו תמיהים. רבי שלמה שחולק כבוד לקטני קטנים מה ראה להלבין פני תלמיד חכם ברבים. וביותר הקפידו על משה פנחס שהוא נוקם ונוטר כל כך. הלך ר' שלמה אצל משה פנחס ואמר לו, בבקשה ממך מחול לי על אותו דיבור שנפלט מפי שלא ברצוני. הביט בו משה פנחס ולא השיב לו.

בבלי, בבא מציעא פ"ד ע"א (כ"י פירנצה, תרגום)

יום אחד היה שוחה (ר' יוחנן) במי הירדן. בא ריש לקיש ונדמה היה (ר' יוחנן) בעיניו כאשה. נעץ את הרומח בירדן וקפץ אחריו. אמר לו (ר' יוחנן לריש לקיש): כוחך לתורה. אמר לו (ריש לקיש לר' יוחנן): יופיך לנשים. אמר לו (ר' יוחנן לריש לקיש): אם תחזור כך יש לי אחות שיפה ממני ואתן לך. חזר בו, בא לחזור ולקחת את בגדיו (חפציו) ולא יכל. למד ושנה והפך לאיש גדול.

יום אחד ישבו בבית המדרש ואמרו: הסייף והסכין והרומח והפגיון מגל קציר ומגל יד מאימתי מקבלין טומאה? משעת גמר מלאכה, איזהו גמר מלאכתן? ר' יוחנן אמ' משעה שיצרפינו בכבשן ריש לקיש אמ' משעה שיצחצחנו במים. אמר לו (ר' יוחנן לריש לקיש): ליסטים בליסטיותו יודע. אמר לו (ריש לקיש לר' יוחנן): מה הועלת לי? שם קראו לי רבי (גדול) וכאן קראו לי רבי (גדול). אמר לו (ר' יוחנן לריש לקיש): לא הועלתי לך שקר בתיך תחת כנפי השכינה?

חלשה דעתו של ר' יוחנן ונחלש ריש לקיש. באה אשתו (של ריש לקיש), אמר לו (לר' יוחנן) ראה אותי, ולא השגיח בה. ראה לבני ולבנותי, ולא השגיח בה. קרא עליה "עזבה יתומיך אני אחיה ואלמנותיך עלי תבטחי" (ירמיהו מט, יא).

נחה נפשו של ריש לקיש (נפטר) והיה מצטער ר' יוחנן אחריו. אמרו חכמים מה נעשה שיישב את דעתו? נביא את ר' אלעזר בן פדת שמחודדות שמעותיו. עלה לפניו, על כל דבר (שאמר ר' יוחנן) היה מביא דברי סיוע. אמר לו (ר' יוחנן לבן-פדת) אתה כבן לקיש? בן לקיש כאשר הייתי אומר שמועה היה מקשה לי עשרים וארבע שמעות ומתרץ לי עשרים וארבע תירוצים וממילא היה הלימוד רווח ואתה מביא לי דברי סיוע וכי איני יודע לבד שנכון אמרתי?

היה הולך וקורע בגדיו ואומר בן לקיש היכן אתה? בן לקיש היכן אתה? עד שיצאה דעתו ובקשו חכמים רחמים עליו ונחה נפשו (מת).

שיעור 3: עובדיה בעל מום

ש"י עגנון, עובדיה בעל מום, בתוך: על כפות המנעול (שוקן, 1920), עמ' תח

מעולם לא התריס עובדיה שואב מים כלפי מעלה, אלא אדרבה מעין טעם לשבח מצא במום שבו, שאילו היה כשאר כל אדם כלום היה נמאס בתולה שמלעיון עליה? עכשיו כשבעל מום הוא ונתייחס מלשא אשה והתורה אמרה לא טוב היות האדם לבדו מצא כלה מצא טוב. אלא שמרננין אחריה? מרננין אחרי בתולה עד שלא נכנסה לחופה, נכנסה לחופה הרי באישה כשרה לכל דבר. אבל עלוב היה עובדיה שהיה יודע בלבו שלא שכחה שייני סיריל מעשיה הראשונים ועדיין היא נדבקת כדונג לכל בחור ובחור, ולא עוד אלא שמחזרת אחריהם ומתייחדת עמם ומרקדת עמהם... אומר היה עובדיה בלבו מי גרם שהיא יוצאת כשפחה מופקרת עם כל הפחותים...

רמב"ם, היד החזקה, הלכות ביאה אסורה

ביאת שפחה זו (שפחה חרופה) משונה מכל ביאות אסורות שבתורה...

הבא עליה (על שפחה חרופה) ביאות הרבה בין בזדון בין בשגגה מביא אשם אחד אבל היא חייבת מלקות על כל ביאה וביאה.

המערה בשפחה חרופה ולא גמר ביאתו פטור עד שיגמור ביאתו ואינו חייב (קרבן) אלא על הגדולה הבעולה המזידה וברצונה אבל אם היתה קטנה או שלא היתה בעולה או היתה שוגגת או אנוסה או ישנה פטור...

ש"י עגנון, עובדיה בעל מום, בתוך: על כפות המנעול (שוקן, 1920), עמ' תיט-תכ

פעם אחת קודם שבא גלתה לבה וכשהגיע אצלה עשתה עצמה ישנה. לא הספיק להסתכל בה עד שניטלו חושיו... בא ונגע בה. מיד נכנסה בו חמימות שלא הכיר מעולם והיו אצבעותיו מרתתות על לבה עד שעלה עמוד השחר...

וכך היו נוהגים, היא יושבת אצל התנור, פוזמק בידה ופקעת של חוטים על ברכיה ועושה עצמה ישנה והוא בא לו בחשאי ונותן ידו על לבה ומשתעשע בפקעת שבחיקה...

עד שהיא עומדת כך לפתוה שתי ידיים גסות וריחו של האדמוני שלא הייתה יכולה לעמוד בד' אמותיו היה מחלחל באפה. כפאה המשרת על המיטה ונפל עליה. נשימותיו כבדות היו כנשימות המפוח. שנים שלושה רגעים שהה עמה. ופתאום הדפה ורקק...

נשען ראובן על מצעו ואמר, אם אין את הולכת מכאן מיד אני צועק עד שיתכנסו כל אנשי הבית ויראו מי את... הלכה ומצאה לה קרן זוית עד שנשלמו ימי הריונה וילדה בן זכר...

אמר הרופא לאחיות הדרוקן יש לו וגזר עליו שלא ירד מן המטה וציוה ליתן לו מאכלים הנוחים לעיכול, כגון חלב ואורז וגריסים ומרק ולחמניות ורוטב של קמח לא במלח ולא בתבלין.

בבלי, שבת לג ע"א

אמר רב אושעיא כל הממרק עצמו לעבירה חבורות ופצעין יוצאין בו... ולא עוד אלא שנדון בהדרוקן...
אמר רב נחמן בר יצחק סימן לעבירה הדרוקן

שיעור 4: מדירה לדירה

הלל ברזל, בין עגנון לקפקא: מחקר משווה (בר אוריין, 1972), עמ' 160

הסיפור 'מדירה לדירה' הוא, לכאורה, יוצא דופן ב'ספר המעשים'. ה'ערבוביה החיצונית', היא התכונה המציינת את כל הסיפורים האחרים, אינה קיימת בו. ניתן לקרוא את הסיפור כאילו היה בנוי על אדני הסיבה והמסובב, בלא שיתערבבו זה בזה החלום והמראה בהקיץ. המעבר מן העיר האחת, קרוב לוודאי ירושלים, לתל אביב, מן הבית ובו התינוק אל הבית אשר על הגבעה וחוזר חלילה מצוייר כחילופי תחנות שבממש.

ש"י עגנון, מדירה לדירה, בתוך: ספר המעשים (שוקן, 1950), עמ' 170

ימות החורף עברו בלא טובה. לא נרפאתי מחולי אחד עד שנחליתי חולי אחר. הרופא נעשה אורח קבוע אצלי. פעמיים שלוש בשבוע היה בא לבדקני. מישש את הדופק וכתב לי רפואות. החליף סממנים בסממנים ועצות עצות. כל השעות כולן נעשו צייתניות לרופא וכל הבית נתמלא דברים שמתרפאים מהם, וריחם כאחד מששים סימני המות.

...עדיין היה בודקני כדי לכתוב לי רפואה. אם שהוא כותב, היה כותב שם אשה ומניחו בבגדו או משימו ברצועת שעונו שבשמאלו. לסוף כמה ימים יעת לי לשנות את מקומי ולהחליף את האויר, כגון לירד לתל אביב ולהתענג על אוירו של ים.

ספר הרזים, הרקיע השני, המעלה השניה

אם בקשתה לתת אהבת איש בלב אשה או לעשות איש רש לוקח אשה עשירה, קח שני טסי נחושת וכתוב עליהם שמות המלאכים האלה משני עבריהם ושם האיש ושם האשה ואמור כך: מבקש אני מכם המלאכים המושלים במזלות בני אדם וחוה שתעשו רצוני ותקריבו מזל פ'ב'פ' לאשה פ'ב'פ' וישא בעיניה חן וחסד ואל תתנו לה רשות להיות לאדם חוץ ממנו. ותן אחד בכבשן שלאש ואחד במקוה המים שלה. ועשה כן בעשרים ותשעה לחדש בכלות הירח והזהר והשמר מאשה ג' ימים ומיין ומכל בשר.

ירושלמי, מועד קטן ט, ב

אין מפנין מדירה נאה לדירה נאה ולא מדירה כאורה לדירה כאורה. ולא מדירה כאורה לדירה נאה ואין צריך לומר מדירה נאה לדירה כאורה. ובתוך שלו אפילו מדירה נאה לדירה כאורה. שמחה לאדם בשעה שהוא דר בתוך שלו.

ש"י עגנון, מדירה לדירה, בתוך: ספר המעשים (שוקן, 1950), עמ' 171

חדר זה ששכרתי לי בתל אביב לא היה עשוי להבריא בו. צר היה ונמוך היה וחלונותיו פונים לרחוב שעוברים ושבים מצויים שם וחנויות הרבה שם. של מוכרי גוזזי ושל מוכרי גלידה. עוד צרה אחת היתה שם. זו תחנת אוטובוסים שהומיה כל היום ואינה נחה בלילה...

בתוך שאנו מדברים והולכים הגענו אצל הבית החדש. הגבעה הירוקה התנשאה בהדר אילנותיה ופרחים נאים נתנו ריחם מכל רוחותיה... דמומים עלינו במדריגות הדשא. רוח נישבה מן הגן ועמה כל ריחות טובים, ציפוריות טסו למעלה ולמטה מהן שוטטו הדגים בבריכה ועשו קניגיא עם צלליהן של ציפוריות...

בבלי, בבא בתרא עד ע"ב – עה ע"א

אמר ר' יונתן עתיד גבריא לעשות קניגיא עם לויתן... ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו

ויקרא רבה יג, ג

אמר רבי יודן ברבי שמעון כל בהמות ולויתן הן קניגין של צדיקים לעתיד לבוא, וכל מי שלא ראה קניגין של אמות העולם בעולם הזה, זוכה לראותה לעולם הבא, כיצד הם נשחטים, בהמות נותץ ללויתן בקרניו וקורעו, ולויתן נותץ לבהמות בסנפיריו ונוחרו.

שיעור 5: מעשה עזריאל משה שומר הספרים

גרשום שלום, דברים ליום הולדתו השישים של ש"י עגנון, בתוך: דברים בגו: פרקי מורשה

ותחיה חלק ב (עם עובד, 1976), עמ' 463

בספרית הקהילה היהודית בברלין, שהייתי מבקר בה תכופות, ראיתי פעמים רבות אדם בסוף שנות העשרים, צנום ורזה, ותנועותיו מכווצות ומכונסות וביישני בכל הליכותיו, שהיה מגלגל עד אין סוף בכרטיסיה של הקטלוג העברי. יום אחד לחשה לי הספרנית: זהו הסופר עגנון מארץ-ישראל... לאחר זמן כשנתוודעתי אליו, שאלתיו, מפני מה התמיד כל כך בקטלוג של הספרייה, ועדיין אני זוכר את תשובתו. הוא העמיד פנים של מי שאינו יודע לשאול וענה: "חיפשתי ספר, שאולי לא קראתיו עדיין."

ש"י עגנון, מעשה עזריאל משה שומר הספרים – פתיחה, בתוך: רימון, חוברת ד (תרפ"ג).

עמ' לה

האיש עזריאל משה כתף היה, וממשפחת כתפים היה, והיה מופלג בכח ובעבודה, והיה הולך בדרכי השם, כדרך היהודים הפשוטים. ובכל יום ויום היה קם קודם עלות השחר, ומתפלל תפילת וותיקן, ולאחר שחלץ את תפיליו והניחן בתיקן אמר: רבוננו שחל עולם, אני איני מבין מה שהתפללתי, אבל אתה, שהכל גלוי וידוע לפניך, מסתמא יודע אתה כל מה שכתוב בסידור, יהי רצון מלפניך שתקבל ברחמים וברצון את תפילתי!

ש"י עגנון, מעשה עזריאל משה שומר הספרים – פתיחה, בתוך: רימון, חוברת ד (תרפ"ג).

עמ' לה

והיו כל הספרים מקושרים בטבלאות נאות, ושדל עם הכתפים שיזהרו בהם שלא יתלכלכו ושלא ישחיתו אותם. קפץ עזריאל משה ונתן ישו על זקנו ואמר לבעל הבית: עלי ועל צווארי! נטל את הספרים והניחם בשק, קשר עליהם את החבל, ויט שכמו לסבול וטענם על כתפיו, והיה הולך בשמחה להביאם לדירה החדשה.

בבלי, פסחים ח"ב

שאלו את רב: אותם בני מדרש הדורים רחוק ויוצאים בבוקר מוקדם וחוזרים בערב האם הם צריכים לחשוש?

אמר להם: שיבואו, עלי ועל צווארי

ירושלמי, תענית ד, ה

אמר רבי יהודה בי רבי אלעאי ברוך רבי היה דורש הקול קול יעקב והידיים ידי עשו קולו של יעקב צווח ממזה שעשו לו ידיו של עשו בביתר. תני ר' שמעון בן יוחי עקיבה רבי היה דורש דרך כוכב מיעקב דרך כוזבא מיעקב רבי עקיבה כד הוה חמי בר כוזבה הוה אמר דין הוא מלכא משיחא אמר ליה רבי יוחנן בן תורתא עקיבה יעלו עשבים בלחייך ועדיין בן דוד לא יבא

אוצר המדרשים, עשרת הרוגי מלכות

אמרו עליו על ר' ישמעאל בן אלישע כ"ג שהיה אחד משבעה אנשים יפים שהיו בעולם, ואלו הן: אדם הראשון, יעקב, יוסף, שאול, אבשלום, ר' אבהו, ור' ישמעאל. ובשעה שהביאוהו לרומי כל הנשים שרואות אותו שופעות דם, וכשהביאוהו לפני המלך אמר לו יש באומותך כמותך או יפה ממך? אמר לו, לאו. מיד גזר עליו הריגה. בא אותו הגמון לחתוך את ראשם של ר' ישמעאל ושל רשב"ג, אמר לו ר' ישמעאל חייך התחל בי שאני כהן גדול ובן כ"ג מזרע אהרון הכהן, הרגני תחלה ואל אראה במיתת חכמים. א"ל רשב"ג, לא כן - אלא אני נשיא בן נשיא, הרגני תחלה ואל אראה במיתת חברי. אמר להם אותו הגמון נחש צפעוני, אם כן הפילו גורלות, ונפל הגורל על רשב"ג. מיד פשט רשב"ג את צוארו ונטל איספקלטור את החרב והתז את ראשו